

R A B T Ű Z.

Regény.

SZIRMAJ lopva a báróné felé vetett egy tekintetet és látta, hogy az feszülten figyel.

— Bohcsánat — kért engedelmet és odahajolva Kereszteshez, valamit a fülébe súgott.

— Ön egyfohmán mestehe a tollnak és a fegyvehnek — mondta félig hangosan. — Igazi féhfi. Szívesen csehélnék önnel.

A párbajra célzott. A tapintatlanság valamennyiüket megzavarta.

— Űlj le — mordult Tornyay Keresztesre, hogy megtörje a csendet.

Ezúttal komolyan neheztelt Keresztesre. Legutolsó találkozásuk óta több ízben járt nála, de nem találta odahaza sohasem. Bántotta, hogy Keresztes három hónap óta egyáltalában nem adott életjelt magáról és nem üzent érte.

Keresztes odament hozzá :

— Miért duruzsolsz, öreg?

A báróné csendre intette őket.

— Össze ne vesszenek.

— Dehogy vessznek — nyugtatta meg Darabos. — Ezek mindig így szeretkeznek.

Tornyay előtt teli csésze tea állott, cukrot dobott bele, azután csak úgy odavetette Keresztesnek :

* — Na, mikor temetnek?

— Egyszerre veled — nevetett Keresztes.

A báróné hátravonult Darabossal és halk hangon csevegtek. Keresztesben furcsa, bántó nyugtalanság feszengett. Titokban az asszonyt figyelte. A báróné gyorsan és hadarva beszélt, s szavait szokása ellenére élénk taglejtésekkel kísérte. Időnként hangosan felnevetett, vállait összerántotta s hozzájuk fordulva tekintetét merően rájuk szegezte. Minden mozdulata tüzet gyújtott és lángot oltott el. Hangjában, amelyet minduntalan leeresztett, hogy mélyen és dallamosan zengjen, rejtett bujtogatások remegtek. Szirmaj leplezetlen vágyakozással szemlélte, kövér arca fénylett, alsó ajka lebiggyedt, mind az öt érzékét megfeszítette és nekieresztette, hogy a csodálatos titkokat őrző gyönyörű testet legalább gondolatban megérinthesse.

A báróné később felkelt és Darabossal együtt előre jött.

— Azt akarom, hogy jókedvűek és vidámak legyenek, mert ma

olyan valaki is megtisztel bennünket, aki nem szereti a haragos és duhaj legényeket — mondta.

— Kicsoda? — érdeklődött rögtön Szirmay.

A báróné rejtélyes mosollyal felelt :

— Találják ki !

Nevek kezdtek repkedni a levegőben. A báróné minden új név után nevetve kiáltott közbe :

— Nem. Nem. Egyik sem.

Miután nem találták el, sorra vette őket. Szirmayn kezdte:

— Nos?

— Nem tudom — adta meg magát a gróf, miután már öt embert megnevezett s ez a nagy agymunka teljesen kimerítette. — Azt tudom csak, hogy négyen már vagyunk, az ötödik tehát bárki legyen is, szerény véleményem szerint, felesleges.

Darabos is nemmel felelt, mire a báróné Tornyayhoz lépett :

— Asszonyom — állott fel a szobrász. Nem szívesen produkálok magam, de ha muszáj, megteszem.

Pillanatra csend támadt. Keresztes összereszt.

— Halljuk ! Ki vele — sürgette lelkes kíváncsisággal a szobrászt Szirmay.

Tornyay meghajtotta magát tréfásan a báróné előtt s mint valami orákulum kihirdette :

— Asszonyom, a vendég, akit mi várunk és aki az ön szavai szerint nem szereti a civódó és borostás kedvű embereket, Györky báró, az ön volt férje.

Azt hitték komédiázik és valamennyien feleletet várva tekintettek a bárónéra.

— Ön az én legjobb médiumom. Valóságos telepathikus fenomén, ha a gombostű nincs elrejtve — bókolt szeliden gúnyolódva Tornyaynak a báróné. Majd Szirmayékhoz fordult. — És maguk? Miért hallgattak el egyszerre?

Darabos közeli vihart sejtett. Ismerte az asszony izlését, esztét, kiváló hadvezéri képességét, amellyel a maga életének jelentéktelen kártyáit és nagy ütőlapjait egyforma művészettel keverte s bizonyosra vette, hogy ezúttal is csak bevezetésnek szánta a jól megrendezett jelenetet.

— Ah ! . . . — kiáltotta Szirmay meglepődve. Hozzá akarta még tenni, hogy ez kitűnő, hogy ez igazán kiváló szerencse, de a csé betű megütötte a fülét. Úgy emlékezett, hogy ma már egyízben használta a kifejezést s elbűvölően szellemes megjegyzését életében először lenyelte.

Darabos távol élt a társaságtól, Tornyay gyűlölte a fecsegést, Szirmay arisztokratikus előkelőséggel mosolygott és hallgatott, a titok azonban, amit eddig különböző formában ott őriztek a lelkükben, ebben a pillanatban felnyitotta bőrtöne ajtaját és szemérmetlenül az arcukba nevetett.

Keresztes is elhalványodott. A báróné letépte a ruhát mind a kettőjükről s most mezítelenül állottak. Nem tudta, hogy az asszony nem ezt akarta, nem vette észre, erre nem is volt ideje, hogy a báróné a pajtáskodó hanggal előrelátóan és óvatosan egy aranyhíd pillereit rakta csak le s durva harag szökött fel benne.

Átvillant rajta, hogy amikor belépett, már akkor feltűnt előtte az asszony különös viselkedése. Az ártatlan arc, az angyali tekintet, a reszkető ragaszkodás, és az együtt átélt örömök, forró vallomások, a szerelem tüzeiben megtisztult ébredések mögött tehát még valami más is van.

A könyörtelenül és kielégíthetetlenül éhes asszonyi vágyakozás. Az igazi, a kendőzetlen örök asszony, aki nem elégszik meg a szerelemmel, nem éri be azzal, amit az ölelésben beteljesült emberi lélek adhat. Sóvárgó és buja képzeletüket a szerelem esdeklő és önfeláldozó odaadása nem elégíti ki, valamennyi lihegő és nyers szeretkezést akar szerelem helyett.

Nem szólhatott, az ajtó nyílt. Györky báró lépett be. A báróné elébe sietett, üdvözölte, majd bemutatta Tornaynak és Keresztesnek, akiket Györky nem ismert.

A báró magas és nyulánk alakja ellenére is nehéz és sűrű csontú férfiúnak látszott. Egyidős lehetett Keresztesrel. Állandóan mosolygott s négy-öt embert is szemmel tudott tartani egyszerre. Mélyen beesett tiszta szemei, átható tekintete, vékony ajka, kiugró álla, szinte görcsös ádámcsutkája, kiméletlen erélyről és hidegségről tanuskodtak. Szintelen, száraz hangon beszélt, a pontot és a vesszőt nem ismerte, a szavakat nem mondta, hanem valósággal kirakta egymás mellé az asztalra. A fűrészeléshez hasonló egyhangú zörej, amely szavait kísérte, az a fáradhatatlan egyhangúság és könyörtelen biztonság, amellyel nyelve pergett, lassan süketté tették a fület, elzibbasztották a szívet. Igen, persze — bólintott, ha valaki közbeszólt, vagy valami megjegyzést kockáztatott meg és a következő pillanatban, mint szemet a malomkerék, a kijelentést a saját mondanivalói közé őrlötte.

— Erzsébet, ön a legelragadóbb asszony Budapesten — bókolt őszintén volt feleségének. — Szépsége versenyre kelt szellemével. Bámulom és csodálom önt.

Tornay felkiáltott:

— *Vae victis!*

Darabos helybenhagyólag bólogatott.

— Jaj bizony. Jaj a legyőzötteknek.

Szirmay is közbeszólt:

— A szépség és a szellem nem versenyezhetnek egymással. Ez a kettő egy.

— Két különböző nőben — jegyezte meg csendesen Keresztes. Eddig még nem szólt. Valamennyien rátekintettek.

— Ez jól hangzik, de szerintem nincs értelme — szeretett volna vitát provokálni Szirmay. — Magyarázatot kérek.

Keresztes hallgatott.

— Nos? — kérdezték a báróné és a báró egyszerre.

Keresztes futó pillantást vetett rájuk s úgy felelt :

— Az igazi nő csak szép lehet. A szép nőnek a szelleme csak az arcfestéket szállítja. A csúnya nők viszont hősök, gyengédek, önfeláldozók és becsületesek. Rútságuk fennköltté teszi őket.

Györky báró vállat vont.

— Ez filozófia. Ehhez én nem értek. A tapasztalat mindenesetre ellentmond ennek az állításnak.

Keresztes akaratlanul is elmosolyodott. De azért minden él nélkül felelt :

— A bölcelet a tapasztalati tények rendszere. Én azt, amit az imént mondtam, nem a szépség és szellem elvont fogalmára, hanem az asszonyi külsőre és asszonyi lélekre értettem. E tekintetben pedig eddigi tapasztalataink, sajnos, megbízhatatlanok. A bizonyítás tehát csak érzelmi alapon lehetséges.

— Gondolja? — vonta össze Györky a szemöldökét.

— Nem. Tudom. Ez így van.

A két férfi tekintete összevillant. Már tudták, hogy ellenfelek. Hogy a másik is vad, gögös, királyi állat és égő vágy sarkalta őket, hogy itt nyomban összemérjék az erejüket.

— Uraim — előzte meg az összecsapást a báróné — ne fárasszák hiába az elméjüket. Az asszonyok valóban kiismerhetetlenek. De a titok, amely megfejthetlenné teszi őket, ott rejtőzködik minden emberben. Férfi vagy nő, mindegy. Ha érző és gondolkozó lény, — rejtély marad mindörökre. Ne felejtsetek el, hogy a világot Isten teremtette.

Szirmay gróf megjegyezte :

— Porból.

— Porból, amibe lelket lehel.

Darabos hozzátette :

— A maga lelkét. De előbb szabaddá tette.

Szirmayban egy szép, hosszú mondat fenekedett, de mire rákerült a sor, hogy kironthon belőle, elkódorgott valamerre a fejében. Ennyit mondott tehát csak :

— Az asszonyok mind egyformák.

— Hohó barátocskám — tiltakozott a báróné.

A gróf hódolattal hajolt meg előtte :

— Tisztelet a kivételnek.

Györky hozzáfordult :

— Nincs kivétel.

Parázs vita kerekedett. A báróné többizben megkísérelte, hogy a Keresztes közelébe férközzék és halkán néhány szót váltson vele, a férfi azonban mindannyiszor válasz nélkül hagyta a tekintetét. A báróné tehát legokosabbnak találta, ha egyszerűen hazaküldi őket.

— Kedveseim — szólt — gyermekes buzgalmuk, hogy meggyőzők egymást és tiszteletreméltó igyekezetük, hogy utánozzák az együgyűeket, gazdag félórával ajándékozott meg, sajnos, azonban ebbe a rendkívüli élvezetbe kissé belefájdult a fejem. Engedjék tehát meg, hogy visszavonuljak és magukra hagyjam önöket.

Odament Daraboshoz :

— Ön ma keveset beszélt. Rosszul tette. — Szirmayhoz fordult. — Az urak kihasználták ezt a hallgatást és megbüntettek érte.

Szirmay a szelid gúnyolódást komoly hálálkodásnak vette és a maga részéről rögtön bókkal felelt :

— Báróné, akkor mi is távozzunk. Maradásunknak ez esetben semmi értelme. Vitánk hamarosan üres fecsegéssé laposodna. Az ön jelenléte és személyes varázsa nélkül Hefaisztosz sem lenne többre képes. Pajzsok helyett csak silány patkókat verne.

— És ha maradok?

Keresztes felelt :

— Ez esetben az istenek kovácsa előbb-utóbb rá fog ütni a körmére.

Darabos a bajusza alatt dűnnyögte :

— Vagy a fejére . . .

Egyszerre állottak fel. Elbúcsúztak az asszonytól és mentek.

A bárót a kapu előtt várta az autója. Beszállt Szirmayval a kocsiba s mielőtt elindultak, visszakiáltott Keresztesnek :

— A jövő hét valamelyik napján házimulatságot rendezek. Ha megengedi, majd értesítem.

Keresztesék is megindultak. Tornay a legközelebbi utca sarkán megállott :

— Hova?

— Haza.

— Mikor látogatsz meg?

— Legközelebb.

— Jó. De előbb telefonálj — megszorította a Keresztes kezét és a szemébe nézett. — Beszélni akarok a fejeddel.

Még egyszer megrázta a Keresztes jobbját, azután befordult az utcába és elsietett. Keresztes át akart menni a másik oldalra, de hirtelen egy autó kanyarodott be előtte az útra és nyikorogva megállott a járda mellett. A soffőr kihajolt az ülésről :

— Nem tetszik tudni, melyik itt a Györky báróné palotája?

Keresztes két lépésnyire állott a kocsitól. A mellén ütést érzett. Az autóhoz lépett és kirántotta az ajtót.

A kocsiban egy nő ült. Egyedül. A sarokba huzózkodva.

Margit.

A leány rémülten, tágra nyílt szemekkel, reszketve meredt Keresztesre.

— Szálljon ki ! — szólt fojtott hangon a férfi.

A leány moccani sem mert.

Keresztes beljebb hajolt a kocsiba :

— Azonnal szálljon ki és jöjjön velem.

Patakozott benne az indulat. Hangjában a fenevad dühe fenyegetett.

Margit azt hitte álmodik, szörnyű rémlátás nehezedik a mellére s hang nélkül engedelmeskedett.

Keresztes kifizette a vezetőt, azután kinyújtott karját maga elé emelte.

— Mars! — mutatott előre.

A leányt megbénította ez a faragatlan, sötét és goromba erő. Kiáltani akart, de a torka összeszorult, megszédült és reszketve indult meg.

A férfi követte. Szótlanul haladtak egymás mellett. Később a leányban felengedett a rémület és könnyei megereedtek.

— Hova visz? — kérdezte szepegve.

— Haza.

— Nem megyek.

— Nem?!

— A báróné vár, beszélni akar velem.

Keresztes megfogta a kezét és leszorította :

— Nem tűröm, hogy cselédmódra verekedjenek értem. Mit akar? Hányszor mondjam még, hogy nekem nem kell egyikőjük sem! Nem akarja megérteni?

— Nem.

A férfi hangja fakó volt és hideg :

— Ne kényszerítsen, hogy megöljem. Ha nem hallgat rám és ellenszegül a tilalmamnak, nyomorulttá teszem egész életére. El fogok utazni azzal az asszonnyal. Elmegyek és soha nem jövök többé vissza.

A leány megingott, összeomlott alatta a világ. Ó, milyen árva lett egyszerre. Gyermek, aki elvesztette az anyja kezét, hulló szírom, amit földre ejtett a szél, harangvirág, amelynek panaszára nem felel más, csak a pusztá végtelen csendje.

— Hát akkor minek is élek, miért nem halok akkor inkább meg — zokogott és szívében a még meg nem síratott ős bús dala közeledett.

— Ne sírjon.

Újra megindultak. Keresztes hazáig kísérte.

— Ha azt akarja — szólt — hogy itthon maradjak, akkor most szépen menjen fel. Ne okoskodjék és ne csináljon ostobaságokat.

Megvárta, amíg a leány felment. Margit felérve, egyenesen a szobájának tartott, magára zárta az ajtót s hangos zokogással roskadt le ágyára. Szerelme magányos fény volt tehát csak a süket és néma éjtszakában.

Egyedül maradt. Társtalan — örökre.

* * *

Kereszttest otthon Feri azzal fogadta, hogy a báróné telefonon már kereste.

Intett neki, hogy kimehet.

Álmos, ringató fáradtság zsongott benne, de elméje szokatlanul gyorsan és pontosan váltott s néhány perc alatt átfutotta és megforgatta magában az utolsó eseményeket. A halál ott ült vele szemben és ebben a pillanatban úgy tűnt előtte, hogy már régen, nagyon régen itt lakik, együtt vele, már megbeszéltek, elintézték egymással mindent. Nem cifrázza tehát tovább, hanem sietve Mihalovics után megy és ezzel fel szabadít mindenkit, akit eddig fogva tartott s akiknek az útját és sorát eddig keresztelte. Kihúzta íróasztala fiókját, hogy megnézze, ott van-e a revolvere. A telefon szólalt meg mögötte. Jelentkezzék? Minek.

Mégis felvette a kagylót és odaillesztette a füléhez :

— Halló?

— Maga az? — hallatszott a báróné hangja.

— Én vagyok.

— Azonnal jöjjön.

— Miért?

— Csak.

— Nem megyek.

— Akarom.

— Nem.

— Parancsolom.

— Nem.

— Könyörgöm . . .

— Nem.

— Ne kínozzon, értse meg, nem vagyok az oka semminek. Miért mondta tegnap, hogy ma délután nem jön el. Ha vártam volna, megakadályoztam volna, hogy találkozzon Györkyvel.

— Mindegy.

— Jön?

— Nem.

Magamra gyujtom a házat.

— Akkor sem.

— Kimegyek az utcára és . . .

— Még sem.

— Akkor én megyek.

Hallatszott a csattanás. A hallgatót letette.

Keresztes gondolkozott. Ez az asszony képes arra, hogy beváltsa a fenyegetését. Meg kell tehát előznie. Autót hozatott és hozzá hajtatott. Még öltözködés közben találta.

— Miért hívott? — kérdezte, ahogy belépett a szobába.

A báróné a tükör előtt ült. Az erélyes hangra ijedten tekintett fel. Nem volt rajta más, csak egy habkönnyű, lilaselyem köntös. Hófehér nyaka, telt válla és két kicsi keble, amit a ruha csak félig fedett el, mint

két remekművű, élő gyöngykagyló, úgy izzott és világított a bronzernyős tükörlámpa vörhenyes fényében. Az illatszeres üveg ott feküdt a tükörsztalon, felfödve s a kiömlött parfóm összekeveredve a rizsporok, kenőcsök és össze-visszahajigált ruhák illatával, bágyasztóvá és nehezzé tette a levegőt. De ennek a félhomálynak a csendje reszketett s szinte hallatszott az árnyékban meglapuló bútorok, bársonyok, szőnyegek és egyéb apróbb tárgyak visszafojtott lélekezése. A szoba feldult kertnek tünt, amelyen egy szerelemre gyulladt titán gázolt át és a tört indák, letaposott levelek, megtörött virágkelyhek felett még ott borzongott a viharos kielégülés földöntúli kéje. De efelett a boldog és aléltan pihegő szender fölött egy érintetlen, most meghasadozott, nedves és hamvas gyümölcs aranylott, diadalmasan és zengőn : a virágsziromból és rubinból lehelt asszony — Erzsébet.

Keresztes elborultan nézte. A báróné sikoltva ugrott fel :

— Te ! Te ! — kiáltott s odafutott hozzá. — Hát mégis itt vagy ?

De nem csókolta meg. A legközelebbi székig húzta, leültette és amikor látta, hogy a férfi nem ellenkezik, ő is lekuporodott mellé a szőnyegre. Átölelte térdeit és felnézve rá, a tekintetét kereste.

— Miért mondtad, hogy nem jössz ? Miért ijesztettél meg ? Magamra akartál hagyni a rettegésemmel ? Azt hiszed, én nem félek ettől az embertől ? Hát nem tudod, hogy már régen nyomon követ, figyeli minden lépésemet, üldöz, őrzi az ajtómat, nem érezted még meg, hogy kísért a nap minden órájában elküldi hozzám néma üzenetét és én hiába igyekszem elrejtőzni és elmenekülni előle ? Mágus, a lelke sötét gyémánt, amely elnyel és magába zár mindent, megfélemlít, leigáz, tehetetlen engedelmes rabszolgájává kényszerít a tekintetével. Láttad a szemét ? A száját ? Hallottad a hangját ? Nem borzongtál meg tőle ?

Közelebb csúszott. Nézésében és könyörgésében elfojtott szenvedély viharzott :

— Gyere, fussunk innen. Félek. Veszély fenyeget mind a kettőnket. Elmegyünk Délre. Ott kék az ég, zöld a föld, rózsák és nárciszok virítanak a kertekben. Gyere, fussunk, nézzük a tovaszálló felhőket, hallgassuk a tengert, feküdjünk ki a rétre, öleljük magunkhoz a tavaszt, amelynek minden szépsége a mienk. Gyere, merüljünk alá az örökkévaló szerelem hitében, dobjunk el magunktól minden más szomorúságot és minden más örömet, hogy szívünkben a megváltottak üdvözítő boldogságával roskadjunk össze. Gyere, ott ketten leszünk, együtt nyugszunk le a leáldozó nappal, együtt ébredünk a fényesedő reggellel és szívünk dobbanása együtt száll el a messzeségbe május virágos énekével.

Gyengéden megrázta a férfit :

— Nem szólsz ? Nem felelsz ? Hát jó, elmegyünk akkor máshova. Hallgass, várj, ne mondj ellent. Ó, te még nem tudod, hogy mi lakik bennem. Még nem ismered az ölelésem, a csókom, még nem csorgattam át ereidbe a véretem. Megtanítlak szeretni. Cseppenként és ízenkint

lélekzed majd magadba a testemet és a lelkemet, hogy forróságom ott, ott dobogjon mindig a szívedben, hogy kigyuljak benned, mint a máglya, hogy megzendüljek benned, mint egy roppant hangszer s elmuljak én is, amikor szívedben meghal a szerelem.

Könnyek szöktek a szemébe. Köntöse lecsúszott válláról :

— Vagy a csendet szereted? Tudok egy helyet, nem messze innen, ahol senkisé ismer bennünket. Kis ház a hegyoldalban, alattunk falu, a közelben rengeteg. Te reggel nekivágsz az erdőnek s csak este térsz vissza. Én várni foglak s terítőt hímizek az asztalkákra, felcsipkézem a két kis ablak függönyét, friss vizet merítek a forrásból, engedelmes, szelíd, alázatos asszonyod leszek s ha tavasszal őz téved a kunyhónk elé, ránk néz félénk és ijedt szemével, én letérdelek előtted és megcsókolom a kezedet. Hadd bújok hozzád hát akkor így, de gyere, gyere, meneküljünk innen.

A férfi kibontakozott az ölelésből. Felemelkedett.

— Nem megyek.

Az asszony ott állt előtte könnyes arccal, félig nyitott ajkakkal, csaknem ruhátlanul, megsemmisülve.

Keresztes lehúnyta a szemét. Félt, hogy elveszi erejét az asszony megrendítő szépsége.

— Nem. Nem megyek! — kiáltotta most már hangosan, védekezve és magát verve.

Erzsébet hozzá lépett. Karjaival átfogta a nyakát.

— Akkor elviszlek!

S lehúzta magához a földre.

* * *

Keresztes elfogadta Györky báró meghívását, de a tobzódó mulatságtól, amit ott talált, hamar megcsömörlött. A zaj, a lárma, a borgőz, a mezitelen látványosságok sivárgása idegesítette. Felkelt, hogy eltávozzék a teremből, amelynek a közepén egy hatalmas, gyeppelel, bokrokkal és élő virágokkal körülültetett, földbeépített medencében sellőknek vetkőzött hölgyek, olcsó pénzen felfogadott kitarítottak, kezdő kis démonok és néhány ismertebb nevű színésznő lubickoltak a vízben. Kifelé tartott, hogy a langyos éjszakában lerázza magáról ennek az aljas és durva ízléstelenséggel megrendezett bachanáliának a szennyét.

Az ajtóban Györky báró fogta el.

— Megy?

Keresztes igent intett a fejével.

— Néhány szót szeretnék váltani önnel.

Egy félreeső kis szobába tessékelte be.

Amikor bent megállottak, egymás szemébe néztek. Keresztesnek eszébe jutott, amit Erzsébet Györkyről mondott. Lelke sötét gyémánt s a tekintetében delejes erők rejtőznek.

Most ő is érezte.

A báró szája elé emelte zsebkendőjét, köhintett, azután megszólalt :

— Ön kemény és egyenes embernek látszik, olyannak, amilyenek engem is mondanak. A szavakat tehát mellőzhetjük. Meg akarom kérni valamire.

— Parancsoljon.

— Tegye meg nekem azt a szívességet, hogy néhány hónapra utazzék el.

— Utazzam el?

— Igen.

— Miért?

— Utamban van.

Keresztes nem felelt. A báró folytatta :

— A feleségemet, volt feleségemet — nyomta meg a volt szót —, hogy úgymondjam, befolyásolja és zavarja az ön jelenléte. Ez a körülmény megnehezíti nála a helyzetemet.

Keresztes vállat vont :

— Sajnálom, de nem teljesíthetem a kérését. Két okból. Először azért, mert egyelőre nem áll módomban itt hagyni Budapestet, másodszor pedig azért, mert engem az ön magánügyei nem érdekelnek.

A báró mindössze a hangját fogta halkabbra :

— Szóval marad?

— Maradok.

— Helyes. Ön nem akar alkudni. Megértem. De —. Várt egy pillanatilag, aztán közelebb hajolt Kereszteshez. — Egy dologról megfeledezett. Ön barátja az én feleségemnek és vőlegénye egy másik hölgynek. Az én véleményem szerint két ilyen nő, két ilyen rendkívüli asszony, — sok egy férfinak. Ön tehát nem tarthatja meg mind a kettőt. Csak az egyiket. Hogy melyiket? Azt, amelyik jobban tetszik. Nekem mindegy. Az egyiket átengedem. De csak az egyiket. Mind a kettőt — nem.

Keresztes megmozdult, hogy előrelépjen.

A báró várt erre, maga elé emelte jobbát és a Keresztes vállára tette. Az balkézével nyult fel, megfogta a báró karját, levette a válláról s lent csöndesen eleresztette. Az összeroppantott kézfej élettelenül hullott ki rettenetes tenyeréből.

Györky meg se rezzent.

— Ön most pocsékká tette a kezemet — gyult ki eddig hideg tekintete — ez azonban nem változtat a tényeken. Két napi gondolkozási időt adok. Vasárnapig várok. Addig válaszolhat.

— És ha nem?

— Akkor? Hát akkor majd meglátom. Ezt — emelte fel a jobb kezét — úgyis el kell még intéznem önnel.

Félrenézett, mint aki elvégezte.

— Megyek — szólott Keresztes — de engedje meg, hogy a történetek után én is figyelmeztessen valamire. — A báróhoz lépett, olyan közel

volt hozzá, hogy a ruhája érintette. — Mi ketten ne találkozzunk többet.

A másik mosolygott, úgy várta meg, amíg kimegy.

Keresztes kiérve az utcára, a kapu előtt megállott és visszanezett a fényárban úszó palotára. A báróné — a báró — Margit — utolsó esztendeje, vajjon nem álom-e mindez? — suhant át lelkén hirtelen.

Nem.

Feje fölött a fák lombjai fűdöttek az éjszaka harmatos fényében s az égen a csillagok hangosan énekeltek.

Gyalog ment át a Lánchídon. A pesti oldalon még minden lámpa égett s tavaszi szelek hancuroztak a házak felett. Betért a legközelebbi étterembe. Leült és bort rendelt. A nyitott terrazon táncoltak. A más-kor tűrhetetlenül lármás és rikoltó zene most megnyugtatólag hatott az idegeire. Mohón ivott s kezdődő mámor langyos bizsergéssel kezdett fölfelé kapaszkodni az ereiben. Az a sűrű, fáradt és mozdulatlan sötétség, amely eddig ott gubbasztott az agyán és a szíven s amelyben eddig minden gondolata eltévedt és nyom nélkül elveszett, most egyszerre oszladozni kezdett s ebben a hirtelen derengésben egy messzi élet képe halványlott fel.

Nincs kétség többé, egy saját hullámaim kergető ösvény forgatta eddig maga körül. Bizonyos idő óta volt életét ismétli. Mindaz, amit tesz s ami vele és körülötte történik, pontosan és hajszálíg — multja. A környezetnek, az eseményeknek és a személyeknek csak az arca más, a lélek ugyanaz.

Meddig is ért el legutoljára emlékezéseiben? 1914 nyaráig. Vagyis a mai napig. A levegő akkor is épen úgy nehezedett el egyszerre, mint amilyen hirtelen megtelt most lőporfüsttel. Ugyanazok a remegések, ellankadások és kábult felbuzdulások tántorognak most is benne, mint 1914 júliusában. Most is ugyanaz elé a harc és halál elé néz, most is ugyanazok a célok és végtelenbe vesző horizontok riadoznak előtte, mint azon a hömpölygő és megáradt nyáron. Egy helyben áll, mint akkor, mégis sodródik s bár nem tudja, hogy miért és nem tudja, hogy hova, mégsem fordulhat vissza, az út, amelyre rátaszították az események, nem visz másfelé, csak előre, az ismeretlen, a borzalom, az örület felé.

Jó. Hát most már végre mindent meg fog tudni. Átlépi a teremtés műhelyének küszöbét. Most majd megtudja, ki teremtette s ki igazgatja sorsát és életét.

Hol is hagyta el? Az apja temetésénél?

Igen. Ott, hogy visszautazott Szegedre s másnap reggel jelentette a bevonulását a parancsnokának.

XII.

A kaszárnya otthont adott, lassan megbékélt az alantas, de gond-talan étellel. A napok röptek, kitavaszkodott s így következett el július. A hadüzenet napja előtt a kórházban teljesített épen őrséget.

Az alvó várost a füledt nyári délután csendje ülte, valahol harang kongott, a gödrös úton nagyritkán kocsi csörömpölt el, az alacsony házak gerincén verebek tollászkodtak s a pihenő báránnyelűk alatt golyák keringtek kiterjesztett szárnyakkal.

Hirtelen szél támadt, porfelhőt kavart fel maga előtt, aztán egyszerre felvágott és megsörgette az akácok bóbiskoló lombjait. A következő pillanatban, mintha megmozdult volna a föld, remegő, tompa morajlás húzódott el alacsonyan a levegőben. Nyomban rá fergeteges rivolgás harsant fel, megzavarva a felhőket és megdöngetve a felriadt eget. A mennybolt megreszketett az alulról jövő dörgéstől és megzendülve, visszaverte a hangokat, amelyek szilánkokká törve a szét pattant érc éles és sivító jajongásával hullottak le. A következő percben újra kigyulladt az ordítás, de most már zsvajgott, összeroppant s torló hullámai szétfröccsenve simultak el a házak felett.

A város felől, ahonnan a zúgás hallatszott, egy katona futott lihegve :

— Önkéntes úr... — kiáltotta már messziről — Keresztes önkéntes úr! *Gisszel adta Belgrádot!*

Útközben hallotta, hogy megtörtént, — Giesl elhagyta Belgrádot. Tudta, hogy ezzel dőlt el a világ sorsa, a súlyos és komor mondat azonban, amelyben a felszabadult halál dermesztő lehellete és a medréből kicsapott félelem árja tajtékzott, idegenül és értelmetlenül hangzott előtte s a rémület pillanatnyi önkívületében, «Gisszel adtát» csinált a végzet két félrevert szavából.

Arcába szökött a vér, ereiben vad dal kezdte verni a riadót.

— Hol hallottad? Ki mondta? — meredt a katonára, amikor az hozzáért.

Annak az arcán vörös foltok lángoltak s szeme két sarkában összefutottak a ráncok :

— Bent kiabálják a városban. A népek mind kint vannak az utcán — felelt és tovább rohant.

Szitt az orrán s a két patrontáskánál fogva, feljebb rántotta magán a derékszíjját.

Tehát bekövetkezett.

Már hét órákor le is váltották. Új őrség vonult ki, ők pedig berukkoltak.

A városba érve, alig tudtak utat törni maguknak a tömegben. A kocsiúton huszárok, majd egy sereg lovasrendőr vágatott el, belegázolva a tömegbe, amely most szilaj és nyers borzongással akarta magát eltapostatni, hogy vért lásson és vad mámorában megdöngethesse a földet. A kerítések tetején, a fákon és a háztetőkön félmezíten gyerekek sivalkodtak, alattuk egymásba keveredett embercsorda ordított és ebből a lobogó és rettenetes üvöltésből, amelyben a kitárt mellék és meghasadt torkok öldöklő harci vágya tajtékzott, mint egy roppant és az egész mindenséget bevilágító fáklya repült fel a borzalom kiáltása :

— Háború . . .

A főtéren haladtak át. A forgalom itt már teljesen szünetelt. A tömeg megrohanta a villamoskocsikat és fel akarta borítani. Az egyik kocsit sikerült is nagynehezen leökökenten a sínekről, tizen, húszan kapaszkodtak fel egyszerre a tetejére. Egy hajadonfejes, szakállas öreg vetette meg legelsőnek a kocsin a lábát s amikor érezte, hogy szilárdan áll, körüljártatta tekintetét, nyelt egyet s a következő pillanatban ökölbeszorított kézzel beletaglózott a levegőbe :

— Vesszen Szerbia ! . . .

— Éljen a háború ! . . . — zúgta rá a tömeg.

— Le Szerbiával !

— Adjanak fegyvert !

A térre vezető egyik utcán hatalmas társzekér tűnt fel. Ahogy a kocsi a sarokra ért, egy siheder elkapta a ló zabláját :

— Megállni ! — rivallt fenyegető hangon a kocsisra.

A kocsis nem tudta mire vélni a dolgot és lefogta a lovakat :

— Hó ! Hó ! — rángatta maga felé a gyepőt, majd a sihederhez fordult :

— Mi lesz? Mi a fenét akarnak? Nem látják, hogy tollat viszek?

Valaki röhögni kezdett :

— Meg kell nézni !

— Nézzük meg !

A kocsit pillanat alatt felfordították. A bálákba rakott toll a kövezetre fordult és néhány vászonháj kifeslett. Egy sereg gyerek rögtön belegázolt a kiömlött pihébe és pillanat alatt felhőt vertek fel belőle, amely felszállt a levegőbe, darabig a magasban libegett, azután kezdett lefelé szállingózni. A kocsi mellett állók prüszkölve és visítózva igyekeztek menekülni a tolleső elől.

A kocsis fergeteges átkozódással káromkodott.

A következő percben új esemény izgalma remegett át a tömegen. A térbe torkolló főutca felől magasra tartott zászlókkal diáksapat közeledett. A Rákóczi-indulót énekelték s katonás rendben marsoltak előre.

— Vesszen Szerbia ! — viharzott újra fel és egy hórihorgas, ijesztően sovány alak hirtelen kiválva a tömegből, a zászlótartó elé ugrott, kicsavarta kezéből a hatalmas lobogót és meglengette :

— Éljen a háború ! — ordította kidagadt nyakkal.

Hátul a Kossuth-nótát kezdték énekelni.

— Le a kalappal ! — hallatszott mindenfelől egyszerre.

Tízezer kar lendült a levegőbe s a tömeg most már hajadonfejjel, kipirult arccal és remegő orrcimpákkal zendített rá az énekre :

— Kossuth Lajos azt üzenete . . .

A hórihorgas megindult a zászlóval s a többiek felsorakoztak mögötte.

Ők egy kapu alatt állottak.

A tömeg a főutca felé vette az útját, menetközben összeszorult s a megfeszült ádámsutkák és a hörgő torkok bömbölve ismételték a fenyegetést :

— Ha még egyszer azt üzeni . . .

A fohász nem a megrendült szív imája volt többé, hanem fekete zokogás, amely mintegy roppant égzengés, távoli és beomlott sírűregek visszhangjaként gördült át a levegőn. Zúgva és csapkodva tört fel a magasba, újra meg újra megreszkettette a földet, megrázva a házakat, ezer és ezer harcra gerjedt szív halálos rendületlenségét és zsibbasztó fenségét hintve el a felhők alatt. És fent a magasban, a magára maradt dal megsűrűsödött a szélben, elzúgott a város felett, egyetlen lezuhanó akkordjával visszhangot döngetett maga után a paloták falán, az elborult és rengő templomtornyok körül és azután felvágva a csillagokig, lebukott a lenyugvó nap kigyulladt felhőtengerébe.

Mire berukkoltak, fel volt forgatva a kaszárnya is. A magazinokból az ablakokon keresztül hajigálták ki a felszerelést az udvarra. A rengeteg csatt, szíj, bakkancs, borjú és ruha átható büzt árasztott. A naftalin és a frissen cserzett bőrök szaga érdekessé tette a levegőt. A pincékből a köszörűkövek éles és bántó sercegése hallatszott. A monturmagazin ajtajában Kazár, a fegyvermester állott. Egy freiter szaladt feléje és odaérve haptákba vágta magát :

— Herr Waffenmeister ich melde gehorsamst . . . — lihegte és egy élesre köszörült bajonétot nyujtott át neki.

A fegyvermester megvizsgálta a szuronyt és helyeslőleg bólintott :

— A harmadik századét osszátok ki — adta ki a parancsot.

— Ja wohl! — tisztelgett a freiter és elrohant.

A legénységet kihajtották a szobákból és levezényelték az udvarra. Az altisztek megkezdték a felszerelések kiosztását.

— Kovács! Hol van az a gazember?

— Hier!

— Hé Bálint! Nem oda! Ide! — kiabáltak össze-vissza a sarszik, de hangjuk elveszett az egyre növekvő zsidongásban.

Legalább ötven káplár ordította, folytonosan neveket kiabálva, fenyegetőzve, szilaj káromkodások között szólítva és keresve azokat, akik a névjegyzékben sorra következtek.

— Balogh? Megvan? Minden megvan?

— Meg!

— Gyerünk! Tovább! Békési! Bíró! Cibula! Dudás! Ide! Mozogjatok, mert mindjárt agyonváglak! — hallatszott.

Hátul a trénszekereket tölték ki a kocsiszínekből. A lázas sietség, amely lassanként vad tülekedéssé forrósodott, megbontott minden rendet. Lihegve, izzadva és egymást döngetve közel ezer ember birkózott a torkaszakadtából ordító káplárok és cukszfürerek körül. Valamennyien elborultan a zsákmányolás nyers és hirtelen kiserkedt vágyától. Valósággal csatákat vívtak a szíjjakért, ruhákért és különböző

vasakért, egyetlen homályos, de annál korbácsolóbb gondolattal, hogy minél jobbat, minél többet, mindent, amit a csomósra dagadt izmok elbírnak s ami védelmet nyújthat a borzalmas ismeretlennel, a hirtelen felrémült és szinte perzselően közel lángoló halállal szemben.

Szakadt róla a veríték, mire magára törte a csukaszürkét és a kemény bakkancsot. A szűk ruha szoritotta, a bakkancs törte a lábát. Abban a pillanatban azonban, ahogy talpra állott, mindez elmúlt, teste hirtelen megfeszült. Érezte, hogy katona, hogy harcos, akiben lobogva csörtet a fiatalság s vérében zord tiprások, zengő robogások és vad diadalok zajlanak. A fölszabadult erő és a győzelmes egészség viharos játéka volt ez, amely legyűrte a félelmet és egyetlen lépéssel porba taposta a halált

Felcsatolta derékszíjját és szaladt, hogy felkeresse Simont. A kapuban egy őrmester állott. Tisztelgett és ki akart lépni az utcára.

— Hova megy? — kérdezte az őrmester.

— Ki a városba — felelt.

— Mars vissza. Nem lehet.

A várta felől néhány csukaszürkébe öltözött önkéntes közeledett. Amikor megpillantották, az egyik odakiáltott:

— Te, Keresztes, gyere csak.

Odament.

— Ki akartál menni?

— Ki.

— Nem lehet, csak engedéllyel.

— De hát miért?

— Azért, mert ma jár le az aratási szabadság.

— Hát azután?

— Meg kell várnunk, amíg a legénység berukkol.

— Marhaság.

— Gyerünk a kantinba — indítványozta egy másik önkéntes.

— Gyerünk — helyeselt a többi és megindultak.

Este tíz órakor megérkezett az első szabadságos csapat. Sapkarózsáikba virágot tűztek, dalolva és kurjongatva jöttek és duhaj kedvük furcsa, bágyadt örömet s különös szomorúságot harmatozott szét az estében.

Később újabb és újabb transzportok érkeztek, fáradtan és elcsigázva a hőségtől, de annál szilajabban és dühösebben kanyargatva a nótát, amit a vonattól idáig egyfolytában énekeltek. A ruhák és fegyverek kiosztása egész éjszaka tartott. Három óra elmúlt, amikor ledült, hogy aludjék valami keveset. Öt óra már újra talpon volt. Nem sokára megjött a parancs, hogy a felszerelt századok kétórás eltávozási engedélyt kérhetnek. Azonnal jelentkezett és tíz órakor már kint volt a városban. Egyenesen a Simon lakására tartott. Már nem találta otthon.

— Nem tetszik tudni, hogy hova ment? — kérdezte a háziasszonyától.

— Nem szólt, kérem, semmit. Egy idősebb hölgy járt itt, azzal ment el.

— Egy idősebb hölgygel?

— Igen.

— Nem mondtak semmit?

— Nem.

Elköszönt. Szaladt vissza a kaszárnyához. Egészen bizonyos, hogy az édesanyja érkezett meg és őt ott várják a laktanya előtt. Kár, hogy az imént, amikor kijött, nem nézett jobban szét.

A kaszárnya elé érve, rögtön megpillantotta édesanyját. A nagy kapu előtt állt Simonnal.

Odafutott.

— Anyám! Anyám! Itt vagyok! Istenem, hát miért nem üzentek be?

— Ó, fiam . . . — borult a nyakába az édesanyja.

— Na, ne sírjon . . . — Csitítgatta szelíden — Hát miért sír? Ne féljen!

Anyja arcán könnyek gördültek alá, összeszorította ajkait, hogy visszafojtsa sírását.

Milyen kicsi, milyen törekeny — sajgott át rajta, ahogy a reszkető asszonyra nézett. Mint egy hervadt, árva gally, amelynek behegedtek már a rügyei. Lehullott az utolsó levele is.

— Szabad vagy? — szólalt meg háta mögött Simon.

— Déli egyig — felelt. — De úgy tudom, hogy öt óra után megint kiengednek.

Megindultak.

— Hát Dezső? — fordult anyjához.

— Vele jöttem, ő az éjjel kapta meg a behívót — felelt az édesanyja.

A bátyja, Dezső, a honvédoknál szolgált.

— Nem tudom, hogy nálunk mi van — szólt —, de majd érdeklődöm, azt hiszem, estére őket is kiengedik.

Apró-cseprő dolgokról kezdett beszélni, hogy megnyugtassa az édesanyját.

Simon hallgatott.

Ő tisztán és világosan látta a dolgokat. Nem volt katona. Épen ezért nem is áltatta magát. Borzadva és fájdalommal gondolt a háborúra. Egy sereg ember megnyomorodik, egy sereg pedig meghal. Nem bizonyos, hogy Keresztes is ezek között lesz, de nem is lehetetlen. Egyébként sem ez a fontos, hanem az, hogy ez a rettenetes kavarodás csak gyászt, nyomorúságot és szenvedést hozhat az emberiségre. Nem bírta felfogni, és megérteni, hogy annyi csak az egész, hogy az a rengeteg épkézláb ember, akit a mozgósítás fegyverbe szólított, egy egyszerű hívó szóra odahagyjon mindent, ami az élethez kötötte és futva rohanjon a halál felé s nem is gondolkozik azon, ami vele történik. Egyik-másik talán

még le sem köszön övétől, csak fölnevet s már fut is a kaszárnyába, hogy fegyvert adjanak a kezébe s mire magához tér s ráeszmél, hogy irtózatosan és halálosan elszakad mindattól, ami az életét és az életet jelentette, már golyó érte, fel is bukott s a csodálkozás s az örület pillanatnyi világosságával sikolt vissza a háta mögött alásüllyedő mindenségre.

Intett Simonnak, hogy mondjon már valamit, mert hallgatása édesanyját még jobban megrémíti. Simon észrevette a pillantást és megrezzent:

— Hová megyünk? — kérdezte zavartan.

— Ülünk be valahova — szolt ő. — Egyig beszélgethetünk.

Betértek a legközelebbi vendéglőbe. Abban állapotok meg, hogy Simon ötig az édesanyjával marad, akkor újra találkoznak és együtt mennek el bátyjáért.

Édesanyja hallgatott, néma szorongással leste minden szavát:

— Mikor mentek, fiam? Nem tudod? kérdezte.

— Holnap vagy holnapután — felelt. — De úgy tudom, hogy mi csak a Dunát őrizzuk egyelőre.

Simon segített.

— Én is úgy hallottam, hogy a ti ezredetek itthon marad. Ti fogtok vigyázni a határookra.

Anyja sóhajtott:

— Ó, ha úgy adná az Isten. De mi lesz Dezsővel?

Megnyugtatták, hogy a honvédeket sem viszik rögtön a harctérre. Az idő szaladt. Simon figyelmeztette:

— Te, egy óra, nem késel el?

Ijedten ugrott fel:

— Csakugyan. Három percem van mindössze.

Anyja is felállt, hogy vele menjen.

— Maradjon, anyám — ültette vissza a székre. — Ötkor úgyis találkozunk.

— Vigyázz magadra, fiam — könyörgött az.

Már az ajtónál volt. Onnan fordult vissza:

— Ha megebédelték anyámék, nézzék meg, mi van Dezsővel. Futott be a kaszárnyába.

A Mars-térre érve, ijedten hőkölt hátra. A laktanya előtt most már egy kavargó tenger hullámzott. A mozgósítás első hullámverése terült itt el, a tartalékosok, apák, anyák, hitvesek és gyermekek vége láthatatlan tömege. Az emberi gőzök, a gyümölcs, a húsok, a fűszerek és különböző hagymák illata egymásba izzadt a levegőben s ebben az erjedő párolgásban, amit megnehezített és megsűrített a hőség, a parázsló izgalom heve és a sós könnyek íze érzett.

(Folytatása következik.)

Bibó Lajos.